

Natalia Matiaszczyk

 0000-0003-1310-0732

Japonia i Korea Południowa wobec rosyjskiej inwazji na Ukrainę

Abstrakt

Pełnoskalowa rosyjska inwazja na Ukrainę w 2022 roku ma daleko idące konsekwencje. Zmieniła ona sytuację nie tylko w Europie, ale i na całym świecie. Niniejszy artykuł ma na celu przedstawienie i analizę postaw oraz działań Japonii i Korei Południowej wobec toczącej się wojny na Ukrainie. Z jednej strony są to dwa państwa silnie powiązane ze Stanami Zjednoczonymi i Unią Europejską, z drugiej mają własne, odrębne interesy, a przy tym oddalone są również o kilka tysięcy kilometrów od toczących się walk. Analiza obejmuje okres jednego roku, od inwazji do lutego 2023. Artykuł stara się odpowiedzieć na pytania dotyczące rodzaju pomocy udzielonej Ukrainie przez Japonię i Koreę Południową, ograniczeń, z jakimi borykają się władze w Tokio i Seulu oraz ich podejścia wobec Rosji. Oba państwa wspierają Ukrainę i udzielają jej pomocy w odpowiedzi na rosyjską agresję, jednak rodzaj wsparcia determinowany jest ograniczeniami prawnymi i politycznymi.

Słowa kluczowe: Japonia, Korea Południowa, wojna, inwazja, Ukraina, Rosja

Wstęp

Pełnoskalowa inwazja Federacji Rosyjskiej na Ukrainę 24 lutego 2022 roku rozpoczęła największy po II wojnie światowej konflikt zbrojny w Europie. Zmieniła ona sytuację nie tylko na Starym Kontynencie, ale ma także wpływ na cały świat. Gdy w październiku 2021 roku Federacja Rosyjska rozpoczęła koncentrację wojsk przy granicach z Ukrainą, początkowo Japonia oraz Korea Południowa nie poświęcały temu tak wiele uwagi jak państwa w Europie czy Stany Zjednoczone. Z czasem jednak, gdy sytuacja stawała się coraz bardziej napięta,

oba państwa zaczęły uważnie śledzić rozwój sytuacji. Nowy etap trwającej od 2014 roku wojny sprawił, że nawet państwa oddalone o tysiące kilometrów od Ukrainy odczuwają jej skutki.

Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie i analiza, w jaki sposób Japonia oraz Korea Południowa – dwoje sojuszników Stanów Zjednoczonych oraz państwa relatywnie silnie powiązane gospodarczo z Unią Europejską, a przy tym mające również własne, często zdecydowanie odrębne interesy, podchodzą do kwestii toczącej się na terenie Ukrainy wojny. Przedstawione zostały ich postawy i decyzje zarówno sprzed rosyjskiej inwazji, jak i po 24 lutego, w tym, jaką pomoc dostarczają Ukrainie oraz jakie stoją przed nimi polityczne oraz prawne ograniczenia. Analiza obejmuje pełen rok od inwazji, a zatem jej zakres czasowy kończy się na 23 lutego 2023 roku. Z uwagi na brak kompleksowych opracowań naukowych, dokonano wpierw historycznego przeglądu relacji japońsko-ukraińskich i koreańsko-ukraińskich, które to również w pewnym stopniu mogą mieć wpływ na obecne działania Japonii i Korei Południowej.

Artykuł stara się odpowiedzieć na następujące pytania badawcze: Jakie działania podejmowały Japonia i Korea Południowa w związku z rosyjską agresją na Ukrainę? Jakiego rodzaju pomocy udzieliły one państwu ukraińskiemu? Jakie ograniczenia stoją przed władzami w Tokio i Seulu zarówno w zakresie pomocy Ukrainie, jak i nakładania sankcji na Rosję? Hipotezą jest założenie, że pomimo istniejących ograniczeń prawnych, politycznych i tych związanych z bezpieczeństwem, Korea Południowa oraz Japonia wyraźnie opowiadają się po stronie Ukrainy i udzielają jej wsparcia w odpowiedzi na rosyjską agresję, jednak rodzaj udzielanej pomocy jest determinowany przez te ograniczenia. Celem nakreślenia historii japońsko-ukraińskich oraz południowokoreańsko-ukraińskich relacji wykorzystano metodę historyczną. Zastosowano również metodę opisową, komparatystyczną, a także analizę aktów prawnych. Do napisania niniejszego tekstu i analizy omawianego zagadnienia wykorzystano źródła anglo-, koreańsko-, japońsko-, ukraińsko-, rosyjsko- i polskojęzyczne. Wykorzystano monografie i artykuły naukowe, krajowe ustawodawstwo Japonii i Korei Południowej, komunikaty rządowe, jak również artykuły publikowane na portalach informacyjnych.

Zarys historyczny relacji japońsko-ukraińskich

Pierwsze kontakty między Ukraińcami a Japończykami miały miejsce w drugiej połowie XIX wieku na południu współczesnej Ukrainy. Między lutym a październikiem 1885 roku w Odessie przebywała japońska delegacja, której celem było sprawdzenie możliwości miejskiego portu pod kątem kosztów i ilości przewożonych drogą morską towarów oraz działalności przedsiębiorstw

transportowych¹. W 1889 roku, na mocy zarządzenia cesarskiego nr 87, Japonia otworzyła kilka zagranicznych konsulatów, w tym jeden w Odessie². Początkowo jednak Tokio nie wysłało swojego dyplomaty, a konsulem honorowym w Odessie w 1891 roku został Ołeksandr Wasyliowycz Rakszejew, posiadający własny dom handlowy³. W 1902 roku w mieście otworzono Konsulat Cesarstwa Japońskiego, który działał tam do 1937 roku⁴.

Do ukraińsko-japońskich kontaktów dochodziło także w Azji Wschodniej, na Rosyjskim Dalekim Wschodzie, na obszarze tzw. Zielonego Klinu (ukr. *Зелений Клин*). Jest to ukraińska nazwa historyczna zasiedlonego przez Ukraińców terytorium, obejmującego obwody amurski i nadmorski ówczesnego Imperium Rosyjskiego. Początek masowego przesiedlania Ukraińców na ten obszar przypada na okres od 1883 roku⁵. Relatywnie dużą rolę w kontaktach z Japończykami odgrywał Iwan Świt – pochodzący z obwodu charkowskiego ukraiński historyk, dziennikarz, działacz społeczny i polityczny. Próbował on, niestety bezskutecznie, popularyzować idee ukraińskiego ruchu wyzwolenczego wśród przedstawicieli władz japońskich⁶.

W 1918 roku rząd Ukraińskiej Republiki Ludowej powołał własnego pełnomocnika w Japonii, a w 1920 roku kontynuował korespondencję między przedstawicielami Ukraińskiej Republiki Ludowej a japońskimi dyplomatami w Stambule i Warszawie⁷. W czasie istnienia Związku Socjalistycznych

¹ С. С. Павленко [S. S. Pawlenko], *Експозиція Японських Товарів При Японському Імперському Консульстві В Одесі Наприкінці Хіх Ст. Як Елемент Іміджевої Політики Японії* [Wystawa towarów japońskich w japońskim konsulacie cesarskim w Odessie pod koniec XIX wieku jako element polityki wizerunkowej Japonii], „Східний світ” 2022, nr 3, s. 29, <https://doi.org/10.15407/orientw2015.03.027>

² 「御署名原本・明治二十二年・勅令第八十七号・交際官並領事費用条例中追加」 [Meiji 22, Zarządzenie cesarskie nr 87, dodatki do zarządzenia w sprawie wydatków konsularnych na oficerów towarzyszących], JACAR (アジア歴史資料センター) [Japońskie Centrum Azjatyckich Dokumentów Historycznych], Ref.A03020042100, <https://www.digital.archives.go.jp/das/image/F0000000000000014461> (dostęp: 01.09.2022).

³ С. С. Павленко, *Експозиція Японських...*, s. 29.

⁴ В. Удовік [B. Udowik], *Українсько-японські міжлюдські контакти: історія та сьогодення* [Ukraińsko-japońskie kontakty międzyludzkie: historia i teraźniejszość], *Історична Правда*, 31.05.2021, <https://www.istpravda.com.ua/articles/2021/05/31/159585/> (dostęp: 01.09.2022).

⁵ В. А. Чорномаз [W. A. Czornomaz], *Зелений Клин (Український Далекий Схід)* [Zielony klin (Ukraiński Daleki Wschód)], Видавництво Далекосхідного федерального університету [Wydawnictwo Dalekowschodniego Uniwersytetu Federalnego], Владывосток 2011, s. 6.

⁶ В. Удовік [B. Udowik], *Українсько-японські міжлюдські контакти...*

⁷ Ibidem.

Republik Radzieckich, wszelkie relacje ukraińsko-japońskie były częścią relacji radziecko-japońskich. Japonia uznała niepodległość Ukrainy 28 grudnia 1991 roku i nawiązała z nią oficjalne stosunki dyplomatyczne niecały miesiąc później – 26 stycznia 1992 roku⁸. Rok później Japonia otworzyła swoją ambasadę w Kijowie. Z kolei Ukraina swoją placówkę dyplomatyczną w Tokio zainaugurowała we wrześniu 1994 roku⁹.

Od połowy lat 90. XX wieku Ukraina zaczęła otrzymywać od japońskiego rządu Oficjalną Pomoc Rozwojową oraz pożyczki i kredyty. Do 2016 roku łączna wartość pomocy wyniosła 3 mld dolarów. Środki przeznaczone były głównie na projekty wspierające rozwój ochrony zdrowia na Ukrainie oraz zadania związane z ochroną tzw. strefy wykluczenia wokół Czarnobylskiej Elektrowni Jądrowej. Pomoc była udzielana także poprzez Program Narodów Zjednoczonych ds. Rozwoju (UNDP), UNICEF, Międzynarodową Organizację ds. Migracji i Międzynarodowy Czerwony Krzyż¹⁰. W listopadzie 2014 roku Japonia i Ukraina przy współudziale UNDP podpisały porozumienie o odbudowie infrastruktury krytycznej na terenie obwodów donieckiego i ługańskiego o łącznej wartości 5,8 mln dolarów¹¹. W 2015 roku oba państwa zawarły umowę o promocji i ochronie inwestycji. Jej głównym celem jest przyciąganie japońskich firm do lokowania swojego kapitału na Ukrainie¹². Jeśli chodzi o dwustronne relacje gospodarcze, są one rozwijane i od kilkunastu lat można zauważyć coroczny wzrost wartości japońsko-ukraińskiej wymiany handlowej. Należy jednak zauważyć, że są to relatywnie niewielkie wartości. Wymiana handlowa z Japonią w ogólnej wymianie handlowej Ukrainy stanowi niecały 1%¹³.

⁸ Політичні відносини між Україною та Японією [Stosunki polityczne między Ukrainą a Japonią], Embassy of Ukraine in Japan, <https://japan.mfa.gov.ua/en/256-politichni-vidnosini-mizh-ukrajinoju-ta-japonijeju> (dostęp: 02.09.2022).

⁹ Історія двосторонніх відносин Японії та України [Historia stosunków dwustronnych między Japonią a Ukrainą], Embassy of Japan in Ukraine, https://www.ua.emb-japan.go.jp/ukr/bi_ua/factsheet/diplomatic_u.pdf (dostęp: 02.09.2022).

¹⁰ Japan's Assistance to Ukraine, Embassy of Japan in Ukraine, Embassy of Japan in Ukraine, https://www.ua.emb-japan.go.jp/jpn/bi_ua/oda/150521_summary_en.pdf (dostęp: 02.09.2022).

¹¹ Н. Середюк [N. Serediuk], Українсько-японські відносини та їхній вплив на розвиток Української держави [Stosunki ukraińsko-japońskie i ich wpływ na rozwój państwa ukraińskiego], „Історико-політичні проблеми сучасного світу” 2020, nr 1, s. 95, <https://doi.org/10.31861/mhpi2020.42.89-98>

¹² А. В. Мошко [A. W. Moszko], Українсько-японські відносини на сучасному етапі [Współczesne stosunki ukraińsko-japońskie], „Наукові записки студентів та аспірантів. Серія «Міжнародні відносини»” 2020, nr 5, s. 249.

¹³ Ukraine, OEC, <https://oec.world/en/profile/country/ukr?yearlyTradeFlowSelector=flo w0> (dostęp: 02.09.2022).

Z kolei w przypadku japońskiego handlu, Ukraina odpowiada za jedynie 0,1% jego ogólnej wartości¹⁴.

Japonia była pięciokrotnie odwiedzana przez ukraińskich prezydentów: w 1995 roku przez Łeonida Kuczmę, w 2005 przez Wiktora Juszczenkę, w 2011 przez Wiktora Janukowycza, w 2016 przez Petra Poroszenkę oraz w 2019 przez Wołodymyra Zełenskigo, przy czym w przypadku Zełenskigo nie była to wizyta oficjalna, a wizyta robocza związana z uczestnictwem w ceremonii inthronizacji cesarza Naruhito¹⁵. 5 czerwca 2015 roku japoński premier Shinzō Abe złożył oficjalną wizytę w Kijowie. W historii stosunków japońsko-ukraińskich była to pierwsza wizyta japońskiego polityka w randze premiera na Ukrainie¹⁶.

Agresja Rosji na Ukrainę w 2014 roku, w szczególności nielegalna aneksja Krymu, stała się poważnym wyzwaniem dla japońskiej dyplomacji. Po ponownym dojściu do władzy w grudniu 2012 roku, Shinzō Abe uznał nawiązanie skutecznego i stałego dialogu z Rosją za jeden z priorytetów swojej polityki zagranicznej. Do lutego 2014 roku Abe spotkał się z prezydentem Rosji Władimirem Putinem aż pięciokrotnie¹⁷. Liczył, że podtrzymywanie rozmów i relatywnie pozytywnej atmosfery może pomóc w uregulowaniu kwestii podpisania traktatu pokojowego, czy powstrzymać chińsko-rosyjskie zbliżenie. Jednakże rosyjska agresja na Ukrainę zmusiła rząd Abe do zamrożenia kontaktów politycznych z Rosją na wysokim szczeblu, zawieszenia współpracy w bieżących kwestiach dwustronnych i przystąpienia do międzynarodowych sankcji nałożonych na Federację Rosyjską¹⁸.

Co istotne, Japonia była jedynym państwem w Azji Wschodniej, które nałożyło sankcje na Rosję. Objęły one ograniczenia w eksporcie broni do Rosji i w obrocie papierami wartościowymi kilku rosyjskich banków, sankcje personalne dla 23 osób oraz zawieszenie konsultacji w sprawie złagodzenia przepisów wizowych¹⁹. Porównując je do sankcji, jakie na Rosję wprowadziła Unia Europejska czy Stany Zjednoczone, można odnieść wrażenie, że japońskie

¹⁴ Japan, OEC, <https://oec.world/en/profile/country/jpn?yearlyTradeFlowSelector=flow1> (dostęp: 02.09.2022).

¹⁵ Політичні відносини між Україною та Японією...

¹⁶ Prime Minister Shinzo Abe Visits Ukraine, Ministry of Foreign Affairs of Japan, 08.06.2015, https://www.mofa.go.jp/erp/c_see/ua/page2e_000029.html (dostęp: 03.09.2022).

¹⁷ M. Lipin, *Why is Japan's Abe Seeking Better Ties with Russia's Putin?*, VOA News, 12.02.2014, <https://www.voanews.com/a/why-is-abe-seeking-better-ties-with-russia-putin/1850393.html> (dostęp: 03.09.2022).

¹⁸ Н. Середюк, *Українсько-японські відносини...*, s. 92.

¹⁹ А. Анянєвський [A. Ananiewski], *Японія вводить нові санкції проти Росії* [Japonia wprowadza nowe sankcje wobec Rosji], „ZN.UA”, 24.09.2014, https://zn.ua/ukr/WORLD/yaponiya-vvodit-novi-sankciyi-proti-rosiyi-151942_.html (dostęp: 03.09.2022).

sankcje zostały wprowadzone w taki sposób, aby pozostawić otwarte drzwi do dialogu z Moskwą. W lipcu 2015 roku w Białej Księdze Obronności Japonii podkreślono, że agresja Rosji na Ukrainę jest zagrożeniem dla całego świata. Także w kolejnych latach w tej corocznej publikacji Ministerstwa Obrony zwracano na to uwagę²⁰.

W ostatnich tygodniach przed rosyjską pełnoskalową inwazją na Ukrainę Japonia zaczęła poświęcać coraz więcej uwagi działaniom Rosji. Już na początku 2022 roku minister spraw zagranicznych Yoshimasa Hayashi oświadczył, że Tokio z niepokojem przygląda się rosyjskim ruchom wojskowym, dodając, że w przypadku eskalacji napięć jego państwo „podejmie odpowiednie środki”²¹. 8 lutego Izba Reprezentantów (izba niższa japońskiego parlamentu) przyjęła rezolucję, w której oświadczone, iż „Japonia konsekwentnie wspiera suwerenność i integralność terytorialną Ukrainy” oraz określono, że „jakakolwiek próba zmiany status quo siłą jest nie do zaakceptowania”. W rezolucji wezwano także japoński rząd do podjęcia działań mających na celu współpracę ze społecznością międzynarodową i wykorzystania wszystkich środków dyplomatycznych, by złagodzić napięcia wokół Rosji i Ukrainy²².

Władze Japonii ogłosiły także, że są gotowe przekierować do Europy część swoich dostaw skroplonego gazu ziemnego (LNG). Takie oświadczenie zostało ogłoszone tuż po skierowanych do Tokio prośbach ze strony Stanów Zjednoczonych i Unii Europejskiej²³. W połowie lutego Japonia wezwała swoich obywateli do opuszczenia Ukrainy, jednocześnie podnosząc ostrzeżenie dotyczące podróży do tego państwa do najwyższego poziomu. Podjęła również decyzję o redukcji części personelu swojej ambasady²⁴.

²⁰ *Defense of Japan (Annual White Paper)*, Ministry of Defense of Japan, https://www.mod.go.jp/en/publ/w_paper/index.html (dostęp: 04.09.2022).

²¹ N. Matiaszczyk, *Japonia i Korea Południowa wobec kryzysu ukraińsko-rosyjskiego*, Trójmorze, 13.02.2022, <https://web.archive.org/web/20220213165108/https://trimarium.pl/japonia-i-korea-poludniowa-wobec-kryzysu-ukrainsko-rosyjskiego/> (dostęp: 04.09.2022).

²² *Resolution Calling for Improvement of the Situation of Concern around Ukraine*, House of Representatives. National Diet of Japan, https://www.shugiin.go.jp/internet/itdb_english.nsf/html/statics/english/ketugi_e220208-1.html (dostęp: 04.09.2022).

²³ Y. Obayashi, M. Rashad, *Japan to Divert LNG to Europe amid Russia-Ukraine Tension*, Reuters, 10.02.2022, <https://www.reuters.com/business/energy/japan-diverting-lng-europe-some-already-route-industry-minister-2022-02-09/> (dostęp: 04.09.2022).

²⁴ N. Matiaszczyk, *Japonia i Korea Południowa wobec kryzysu...*

Działalność Japonii po rosyjskiej inwazji na Ukrainę

W dniu rosyjskiej inwazji na Ukrainę Japonia potępiła działania Federacji Rosyjskiej oraz zapowiedziała nałożenie sankcji. Idąc śladem Unii Europejskiej i Stanów Zjednoczonych, zawiesiła transakcje z siedmioma rosyjskimi bankami, zamroziła aktywa wybranych rosyjskich polityków i oligarchów. Wprowadziła embargo na eksport do Rosji produktów wojskowego i podwójnego zastosowania, a także zabroniła swoim firmom współpracy z 49 rosyjskimi przedsiębiorstwami, które związane były z przemysłem wojskowym. Zakazała również emisji i obrotu rosyjskimi obligacjami skarbowymi. Ogłosiła także wsparcie dla Ukrainy o łącznej wartości 200 mln dolarów²⁵.

Japonia podczas marcowego posiedzenia Zgromadzenia Ogólnego Organizacji Narodów Zjednoczonych najpierw poparła rezolucję potępiającą agresję Rosji na Ukrainę, a następnie na posiedzeniu Rady Praw Człowieka ONZ zawieszenie członkostwa Federacji Rosyjskiej w Radzie. Wprowadziła także kolejne ograniczenia w eksporcie do Rosji, w tym zakazała sprzedaży towarów luksusowych, alkoholu, kosmetyków, oraz produktów high-tech takich jak półprzewodniki, sprzęt komunikacyjny, radary czy urządzenia szyfrujące. Zamroziła także aktywa kilku białoruskich banków²⁶.

Pod koniec marca Ministerstwo Spraw Zagranicznych Japonii poinformowało o zmianie zapisu nazwy stolicy Ukrainy, tak by była zbliżona nie do rosyjskiej, a do ukraińskiej wymowy. Stało się to na prośbę władz w Kijowie. Wcześniejszą wersją był zapis キエフ (fon. *Kiefu*) od rosyjskiego *Киев*, zaś obecna nazwa to キーウ (fon. *Kiiu*) od ukraińskiego *Київ*. Jednocześnie japońskie władze podjęły decyzję, by zmienić także nazwy innych ukraińskich miast²⁷.

W kwietniu, tuż po pierwszych doniesieniach medialnych o masowych morderstwach ukraińskich cywili w obwodzie kijowskim, Japonia wydała

²⁵ O. Pietrewicz, *Japonia i Korea Południowa wobec agresji Rosji na Ukrainę*, PISM, 03.03.2022, <https://www.pism.pl/publikacje/japonia-i-korea-poludniowa-wobec-agresji-rosji-na-ukraine> (dostęp: 05.09.2022).

²⁶ Японія припинила експорт дорогих авто до Росії [Japonia przestała eksportować drogie samochody do Rosji], Економічна Правда, 29.03.2022, <https://www.epravda.com.ua/news/2022/03/29/684844/> (dostęp: 05.09.2022); Японія заборонила експорт технологічної продукції до Росії [Japonia zakazała eksportu produktów technologicznych do Rosji], Економічна Правда, 12.03.2022, <https://www.epravda.com.ua/news/2022/03/12/683838/> (dostęp: 05.09.2022).

²⁷ ウクライナの首都等の呼称の変更 [Zmiany w nazwie stolicy Ukrainy, etc.], Ministry of Foreign Affairs of Japan, https://www.mofa.go.jp/mofaj/press/release/press1_000813.html (dostęp: 05.09.2022).

dziewięciu rosyjskich dyplomatów. Decyzje co do sankcji, które wprowadzała Japonia, były koordynowane z innymi państwami na poziomie grupy G7. W połowie kwietnia premier Fumio Kishida ogłosił, że Japonia wprowadzi zakaz importu rosyjskiego węgla. Dodał jednocześnie, że nie nastąpi to z dnia na dzień, a tymczasem będzie stopniowo ten import ograniczać. Rozpoczęła także oficjalnie zmniejszanie importu rosyjskiego LNG, jednak po kilku miesiącach okazało się, że import ten wzrósł, zamiast zmaleć²⁸. Wprowadziła również zakaz japońskich inwestycji na terenie Rosji²⁹. W tym samym czasie odebrała Rosji klauzulę największego uprzywilejowania, dzięki czemu ma możliwość wprowadzania ceł na produkty sprowadzane z Rosji³⁰.

Na początku maja Japonia ogłosiła zamiar zmniejszania importu ropy z Rosji, ale jednocześnie poinformowała, że zachowa udziały w rosyjskich projektach Sachalin-1 i Sachalin-2. Oba projekty związane są z wydobywaniem i przetwórstwem ropy oraz gazu ziemnego na wschód od Sachalinu. Japonia posiada w nich udziały w wysokości ok. 30%. W oficjalnych komunikatach i oświadczeniach rządowych pojawiły się dwa powody, dla których Tokio nie może się z nich wycofać. Pierwszym jest fakt, iż Sachalin-1 i Sachalin-2 są kluczowe w kontekście zapewnienia stabilnych dostaw źródeł energii dla Japonii. Drugim argumentem jest to, iż po wycofaniu się Japonii, udziały przejmie Rosja lub państwo trzecie, co może zapewnić to Moskwie dodatkowe zyski³¹.

Również w maju Japonia zgodziła udzielić Ukrainie pożyczki w wysokości 100 mln dolarów, a środki mają zostać wykorzystane do „wzmocnienia instytucji demonopolizacyjnych i antykorupcyjnych, udzielania kredytów oraz opieki socjalnej”³². Tym samym łączne wsparcie dla Ukrainy wynosiło już

²⁸ W sierpniu 2022 roku w porównaniu do sierpnia 2021 roku japoński import LNG z Rosji wzrósł o ponad 210%.

²⁹ Японія забороняє інвестиції в РФ та готується до вугільного ембарго попри залежність [Japonia zakazuje inwestycji w Federacji Rosyjskiej i przygotowuje się do embarga na węgiel pomimo uzależnienia], Економічна Правда, 08.04.2022, <https://www.epravda.com.ua/news/2022/04/8/685472/> (dostęp: 06.09.2022).

³⁰ M. Yamaguchi, *Japan Formally Revokes Russia's 'Most Favored Nation' Status*, AP News, 20.04.2022, <https://apnews.com/article/russia-ukraine-business-tokyo-europe-moscow-e264ff718a4c998fe66c67e687864b12> (dostęp: 05.09.2022).

³¹ Японія збереже свої частки в російських проектах „Сахалін-1” і „Сахалін-2”, але скорочуватиме імпорт нафти [Japonia zachowa udziały w rosyjskich projektach Sachalin-1 i Sachalin-2, ale ograniczy import ropy], Економічна Правда, 09.05.2022, <https://www.epravda.com.ua/news/2022/05/9/686818/> (dostęp: 05.09.2022).

³² *Signing of Japanese ODA Loan Agreement with Ukraine: Financial support for Ukraine, Which Is Facing an Economic Crisis Caused by the Military Invasion*, Japan International Cooperation Agency, https://www.jica.go.jp/english/news/press/2022/20220516_11e.html (dostęp: 05.09.2022).

300 mln dolarów. Następnie kilka dni później japoński premier ogłosił, że Japonia zwiększy swoją pomoc dla Ukrainy do 600 mln dolarów, nie precyzując jednak, czy dodatkowe 300 mln to pożyczka czy bezzwrotna pomoc. Co ciekawe, już na początku czerwca ambasador Ukrainy w Tokio poinformował, że uzgodniono kolejne wsparcie finansowe ze strony Japonii – ma ona wynieść 500 mln dolarów³³. Tym samym oznacza to, że łączna wartość pomocy wynosiła miliard dolarów.

Japonia po raz pierwszy od 19 lat określiła w Niebieskiej Księdze Dyplomacji, że Wyspy Kurylskie (nazywane w Japonii Terytoriami Północnymi) są nielegalnie okupowanym przez Rosję japońskim terytorium. Tym samym pokazała, że zamierza powrócić do nierozwiązanej od kilkudziesięciu lat kwestii. W odpowiedzi rosyjskie Ministerstwo Spraw Zagranicznych oświadczyło, że zawiesza umowę z Japonią o połowie ryb w okolicach spornych wysp³⁴. W czerwcu premier Kishida, jako pierwszy w historii premier Japonii, wziął udział w szczycie NATO, który został zorganizowany w Madrycie³⁵.

Na początku sierpnia Japonia wraz ze Stanami Zjednoczonymi, Wielką Brytanią oraz Kanadą wprowadziła zakaz importu złota z Rosji³⁶. 23 sierpnia 2022 roku odbył się II Szczyt Platformy Krymskiej. Ze względu na toczące się działania zbrojne miał on charakter głównie online. Udział w nim wzięło kilkudziesięciu polityków z całego świata, w tym prezydentów i premierów. Swoje przemówienie wygłosił także premier Japonii Fumio Kishida. Podkreślił on, że atak Rosji na Ukrainę „wstrząsnął fundamentami ładu międzynarodowego nie tylko w Europie, ale i w Azji”. Powtórzył japońskie poparcie dla ukraińskiej suwerenności i integralności terytorialnej. Oświadczył także, że „jako premier,

³³ Японія збільшить допомогу Україні на пів мільярда доларів [Japonia zwiększy pomoc dla Ukrainy o pół miliarda dolarów], Укрінформ, 07.06.2022, <https://www.ukrinform.ua/rubric-uarazom/3501469-aponia-zbilsit-dopomogu-ukraini-na-piv-milarda-dolariv.html> (dostęp: 06.09.2022).

³⁴ B. Lewicki, *Spór o Wyspy Kurylskie. Rosja zawiesza umowę o połowie ryb z Japonią*, Dziennik.pl, 07.06.2022, <https://gospodarka.dziennik.pl/news/artykuly/8442014,wyspy-kurylskie-rosja-japonia-polow-ryb.html> (dostęp: 06.09.2022).

³⁵ Австралія, Японія, Нова Зеландія та Корея вперше приєднуються до саміту НАТО [Australia, Japonia, Nowa Zelandia i Korea po raz pierwszy dołączą do szczytu NATO], Укрінформ, 27.06.2022, <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3516433-avstralia-aponia-nova-zelandia-ta-korea-vperse-priednautsa-do-samitu-nato.html> (dostęp: 06.09.2022).

³⁶ Японія заборонить імпорт російського золота з серпня [Japonia zabroni importu rosyjskiego złota od sierpnia], Економічна Правда, 25.07.2022, <https://www.epravda.com.ua/news/2022/07/25/689576/> (dostęp: 07.09.2022).

który pochodzi z Hiroszimy, nigdy nie będzie tolerował użycia lub groźby użycia broni jądrowej”³⁷.

Sankcje na Rosję nakładał nie tylko japoński rząd, ale robiły to również oddolnie japońskie przedsiębiorstwa. Toyota zawiesiła import i eksport części samochodowych z i do Rosji, jak również wstrzymała produkcję w swojej fabryce w Petersburgu. Honda, Mazda i Nissan zawiesiły dostawy samochodów, a Mitsubishi wstrzymało produkcję w swoich rosyjskich fabrykach. Japan Tobacco, jedna z największych firm na świecie w przemyśle tytoniowym, podjęła decyzję o zawieszeniu nowych inwestycji na terenie Rosji. Firmy z branży elektroniki takie jak Sony, Canon, Fujitsu, Nikon czy Panasonic zawiesiły dostawy do Rosji³⁸. W 2022 roku, w porównaniu do roku poprzedniego japoński eksport do Rosji spadł o niemal 43%³⁹. Kyushu Electric Power, jedna z większych japońskich firm energetycznych, zadeklarowała, że do końca 2022 roku przestanie kupować rosyjski węgiel, który jest używany w jej elektrociepłowniach⁴⁰.

Od października 2022 roku Rosja zaczęła przeprowadzać masowe ataki rakietowe na ukraińską infrastrukturę, głównie energetyczną. Po pierwszych czterech takich atakach⁴¹ Ukraina zaczęła mieć poważne problemy z dostawami energii. Wtedy też wiele państw od razu rozpoczęło dostawy generatorów prądu i agregatów. Nie inaczej było w przypadku Japonii. W okresie od grudnia 2022 do lutego 2023 w ramach japońskiej pomocy humanitarnej dostarczono 259 generatorów⁴². Co więcej, rząd w Tokio przeznaczył 170 mln dolarów na projekty odbudowy ukraińskiej infrastruktury krytycznej. Łączna wartość japońskiej pomocy dla Ukrainy w ciągu roku od pełnoskalowej inwazji wyniosła

³⁷ *Second Summit of the Crimea Platform online in English*, Кримська платформа, 23.08.2022, https://www.youtube.com/watch?v=XXYyLME1z24&ab_channel=%D0%9A%D1%80%D0%B8%D0%BC%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0%D0%BF%D0%BB%D0%B0%D1%82%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%B0 (dostęp: 07.09.2022).

³⁸ *Over 1,000 Companies Have Curtailed Operations in Russia – But Some Remain*, Chief Executive Leadership Institute Yale, <https://som.yale.edu/story/2022/over-1000-companies-have-curtailed-operations-russia-some-remain> (dostęp: 10.02.2023).

³⁹ *Japan Exports to Russia*, Trading Economics, <https://tradingeconomics.com/japan/exports/russia> (dostęp: 10.02.2023).

⁴⁰ *Японська Kyushu Electric Power відмовиться від закупівель російського вугілля [Japońskie Kyushu Electric Power odmówi zakupu rosyjskiego węgla]*, Економічна Правда, 10.04.2022, <https://www.epravda.com.ua/news/2022/04/10/685514/> (dostęp: 10.09.2022).

⁴¹ Miały one miejsce 10, 17 i 31 października, a potem 15 listopada 2022 roku.

⁴² *Японія вже передала Україні 259 генераторів для потреб енергосектору [Japonia przekazała już Ukrainie 259 generatorów na potrzeby sektora energetycznego]*, Укрінформ, 08.02.2023, <https://www.ukrinform.ua/rubric-uarazom/3667167-aponia-vze-peredala-ukraini-259-generatoriv-dla-potreb-energosektoru.html> (dostęp: 26.02.2023).

ok. 1,6 mld dolarów⁴³. W lutym 2023 roku premier Kishida zapowiedział również, że Japonia przeznaczy 5,5 mld dolarów dodatkowej pomocy finansowej na odbudowę zniszczonej ukraińskiej infrastruktury⁴⁴.

Z punktu widzenia Ukrainy istotne jest nie tylko wsparcie humanitarne i finansowe, ale także militarne. Japonia jednak posiada jedną z najsurowszych na świecie polityk dotyczącą eksportu uzbrojenia. Japońskie ustawodawstwo nie pozwala na dostarczanie broni państwom komunistycznym, państwom, które objęte są embargiem na wywóz broni na mocy rezolucji Rady Bezpieczeństwa ONZ oraz państwom zaangażowanym lub mogącym być zaangażowanym w konflikty międzynarodowe⁴⁵. Stąd też, gdy ze strony ukraińskiego Ministerstwa Obrony wpłynęła prośba o wsparcie w zakresie sprzętu wojskowego oraz amunicji, japoński rząd stanął przed dylematem, co należy zrobić. Minister obrony Nobuo Kishi wydał polecenie, by dowiedzieć się, jakie przedmioty można wysłać Ukrainie bez łamania własnego prawa. Zgodnie z Ustawą o Siłach Samoobrony nadmiar wyposażenia Sił Samoobrony może być przekazywany do rozwijających się krajów sojuszniczych. Jednakże wyraźnie wykluczony jest eksport uzbrojenia i amunicji. Wtedy też sporządzono listę sprzętów, które mogłyby być potencjalnie dostarczone Ukrainie. Znalazły się na niej m.in. kamizelki kuloodporne, hełmy, rękawice wojskowe, buty, generatory prądu, aparaty, lornetki czy środki ochrony osobistej⁴⁶.

Jednak japońskie Ministerstwo Obrony napotkało wówczas problemy z „wytycznymi operacyjnymi”, które ograniczają dostawę sprzętu wojskowego wyłącznie do przedmiotów używanych w celach transportowych, ratowniczych, patrolowych, obserwacyjnych i rozminowywania. Wykluczało to zatem dostarczenie hełmów i kamizelek kuloodpornych, ponieważ według japońskiego Rozporządzenia o kontroli handlu eksportowego są one uważane za wyposażenie obronne. Władze Japonii podjęły wtedy decyzję o zmianie interpretacji własnego prawa. Uznano, że te konkretne modele hełmów i kamizelek

⁴³ Японська допомога Україні досягла \$1,6 мільярда [Japońska pomoc dla Ukrainy sięgnęła 1,6 miliarda dolarów], Укрінформ, 14.03.2023, <https://www.ukrinform.ua/rubric-uarazom/3682047-aponska-dopomoga-ukraini-dosagla-16-milarda.html> (dostęp: 15.03.2023).

⁴⁴ Japan to Invite Ukraine President to G-7 Online Summit Feb. 24: PM, Kyodo News, 20.02.2023, <https://english.kyodonews.net/news/2023/02/e95aa262b14f-breaking-news-japan-to-invite-ukraine-president-to-g-7-online-summit-friday-pm.html> (dostęp: 15.03.2023).

⁴⁵ Japan's Policies on the Control of Arms Exports, Ministry of Foreign Affairs of Japan, <https://www.mofa.go.jp/policy/un/disarmament/policy/index.html> (dostęp: 10.09.2022).

⁴⁶ A. Tateishi, 防弾チョッキ提供ウクライナに武器輸出？ [Eksport broni na Ukrainę z kamizelkami kuloodpornymi?], NHK, 23.03.2022, <https://www.nhk.or.jp/politics/articles/feature/79571.html> (dostęp: 10.09.2022).

kuloodpornych, które planowano dostarczyć, nie są sprzętem wojskowym, ponieważ można je zakupić również na rynku prywatnym. Dzięki temu możliwe było dostarczenie Ukrainie 6900 hełmów i 1900 kamizelek kuloodpornych wraz z inną odzieżą wojskową⁴⁷.

W sierpniu z kolei japońskie Ministerstwo Obrony ogłosiło zamiar dostarczenia Ukrainie cywilnych furgonetek oraz małych bezzałogowych statków powietrznych. Wysłanie ich było możliwe, gdyż służą one w celach transportowych i obserwacyjnych. W komunikacie prasowym nie sprecyzowano jednak, o jakich ilościach mowa oraz kiedy dokładnie miałyby nastąpić te dostawy⁴⁸. Chociaż japońskie dostawy wyposażenia wojskowego w rezultacie ograniczały się do nieśmiercionośnego wsparcia (ang. *non-lethal supplies*), to i tak zaopatrywanie Ukrainy w sprzęt wojskowy jest bezprecedensowe we współczesnej historii Japonii.

Zarys historyczny południowokoreańsko-ukraińskich relacji

Pierwsze kontakty pomiędzy Koreańczykami a Ukraińcami przypadają, podobnie jak w przypadku Japończyków, na drugą połowę XIX wieku. Koreańczycy, ze względu na trudną sytuację wewnętrzną w swoim państwie, migrowali w poszukiwaniu pracy do obwodu nadmorskiego Imperium Rosyjskiego. Według pierwszego powszechnego spisu ludności Imperium Rosyjskiego z 1897 roku zamieszkiwało go ponad 24 tys. Koreańczyków. Tym samym stanowili oni 10,9% ogółu wszystkich mieszkańców obwodu nadmorskiego⁴⁹. Według spisu ludności z 1937 roku w ZSRR żyło już prawie 170 tys. Koreańczyków, głównie na Rosyjskim Dalekim Wschodzie (nazywanych *Koryoin*, kor. 고려인, lub *Koryo-saram*, ukr. *Корьосарам*). W tym samym roku rozpoczęły się także przymusowe deportacje etnicznych Koreańczyków do Azji Centralnej. Powodem były fałszywe oskarżenia, że są oni japońskimi szpiegami i dążą do destabilizacji Związku Radzieckiego. We wrześniu 1937 roku pierwsze pociągi

⁴⁷ *Aid From Asia: Japan's Military Support To Ukraine*, Oryx, <https://www.oryxspioenkop.com/2022/09/aid-from-asia-japans-military-support.html> (dostęp: 10.09.2022).

⁴⁸ *The Ministry of Defense of Japan Will Hand Over Vans and Drones to Ukraine*, Ukrainian Military Center, 04.08.2022, <https://mil.in.ua/en/news/the-ministry-of-defense-of-japan-will-hand-over-vans-and-drones-to-ukraine/> (dostęp: 11.09.2022).

⁴⁹ *Первая всеобщая перепись населения Российской Империи 1897 г. Распределение населения по родному языку и уездам* [Pierwszy powszechny spis ludności Imperium Rosyjskiego w 1897 r. Podział ludności według języka ojczystego i ujezdów], http://www.demoscope.ru/weekly/ssp/emp_lan_97_uezd.php?reg=664 (dostęp: 12.09.2022).

z Koreańczykami dojechały do Uzbekistanu⁵⁰. Po rozpadzie ZSRR część Koreańczyków zamieszkujących Azję Centralną zdecydowała się na migrację na Ukrainę. Obecnie na terenie Ukrainy, w zależności od statystyk, mieszka ich od 20 do 40 tys.⁵¹

Korea Południowa uznała niepodległość Ukrainy 30 grudnia 1991 roku, a nawiązanie oficjalnych stosunków dyplomatycznych pomiędzy oboma państwami miało miejsce 10 lutego 1992 roku⁵². Ambasada Republiki Korei działa w Kijowie od listopada 1992 roku, zaś Ambasada Ukrainy w Seulu – od października 1997 roku⁵³. Po rosyjskim ataku na Ukrainę i aneksji Krymu w 2014 roku, Korea Południowa zawiesiła dwustronne spotkania z Rosją na wysokim szczeblu, jednakże nie chciała ani dołączyć do międzynarodowych sankcji nałożonych na Federację Rosyjską, ani tym bardziej nałożyć własnych⁵⁴.

Od 1992 roku Korea Południowa zaczęła udzielać Ukrainie pomocy rozwojowej. Skupia się ona głównie na wsparciu edukacji, w szczególności szkół i uczelni technicznych, poprzez współfinansowanie inwestycji czy stypendia naukowe, oraz na projektach infrastrukturalnych. Od 2014 roku Korea Południowa przekazuje także Ukrainie pomoc humanitarną. Środki przekazywane są poprzez organizacje międzynarodowe, w tym Biuro Narodów Zjednoczonych ds. Koordynacji Pomocy Humanitarnej, Międzynarodowy Czerwony Krzyż, Biuro Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych ds. Uchodźców oraz UNICEF. Łączna wartość pomocy humanitarnej w latach 2014-2020 wyniosła 3,8 mln dolarów⁵⁵. Podobnie jak w przypadku ukraińskiej wymiany

⁵⁰ 이 상근 [S. G. Lee], *고려인 중앙아시아 강제 이주과정 및 정착과정* [Proces przymusowej migracji i osadnictwa Koreańczyków w Azji Centralnej], 국사편찬위원회 [Komitet Zbiorów Historii Narodowej], Seul 2003, s. 34–35.

⁵¹ *Koreans of Ukraine. Who Are They?*, Ukrainer, 30.10.2019, <https://ukrainer.net/koreans-of-ukraine-who-are-they/> (dostęp: 12.09.2022).

⁵² В. Є. Мармазов [W. E. Marmazow], *20-річчя відносин між Україною та Республікою Корея: підсумки і перспективи співпраці в рамках євро-тихоокеанської інтеграції* [20-lecie stosunków Ukrainy z Republiką Korei: wyniki i perspektywę współpracy w ramach integracji europacyficznej], „Науковий вісник Дипломатичної академії України [Biuletyn Naukowy Akademii Dyplomatycznej Ukrainy]” 2012, nr 19, s. 41.

⁵³ В. Ткаченко [W. Tkaczenco], *Україна – Корея: Історичні паралелі без екзотики* [Ukraina – Korea: historyczne paralele bez egzotyki], Укрінформ, 01.02.2017, <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/2167234-ukraina-korea-istoricni-paraleli-bez-ekzotiki.html> (dostęp: 12.09.2022).

⁵⁴ J. Lee, *Why S. Korea Is Being Cautious When It Comes to Sanctioning Russia*, „Hankyoreh”, 24.02.2022, https://english.hani.co.kr/arti/english_edition/e_international/1032480.html (dostęp: 12.09.2022).

⁵⁵ 한국-우크라이나 관계 [Stosunki koreańsko-ukraińskie], 주우크라이나 대한민국 대사관 [Ambasada Republiki Korei na Ukrainie], 31.05.2021, <https://overseas.mofa.>

handlowej z Japonią, w handlu z Koreą Południową również można zauważyć rosnący od kilku lat trend. Jednocześnie, tak samo jak w przypadku Japonii, obroty handlowe nie są znaczące. Ukraina zajmuje 64. miejsce wśród partnerów handlowych Korei Południowej, odpowiadając za zaledwie 0,1% jej eksportu i tylko 0,05% importu. Jednak zależność od importu z Ukrainy niektórych artykułów, takich jak neon i krypton, jest wysoka i wynosi odpowiednio 23% i 30,7% ogólnego południowokoreańskiego importu⁵⁶.

Koreę Południową od czasu nawiązania oficjalnych stosunków dyplomatycznych odwiedziło trzech ukraińskich prezydentów: w 1996 roku Łeonid Kuczma, w 2006 roku Wiktor Juszczenko oraz w 2012 roku Wiktor Janukowycz⁵⁷. W przypadku Janukowycza była to wizyta robocza w Seulu – brał wtedy udział w Szczycie Bezpieczeństwa Jądrowego, ale odbył też dwustronne spotkanie z ówczesnym południowokoreańskim prezydentem Lee Myung-bakiem⁵⁸. Od 1991 do 2022 roku Ukrainy z kolei nie odwiedził żaden z prezydentów Korei Południowej.

Korea Południowa, tak jak i Japonia, na kilka tygodni przed rosyjską agresją na Ukrainę zaczęła podejmować aktywne działania. W połowie stycznia południowokoreański minister spraw zagranicznych odbył videokonferencję ze swoimi ambasadorami w Rosji, na Ukrainie, w Polsce, na Węgrzech, Białorusi, Słowacji oraz w Rumunii i Belgii. Rozmowy dotyczyły potencjalnych możliwości rozwoju sytuacji, w tym inwazji Rosji na Ukrainę. 11 lutego Korea Południowa nakazała swoim obywatelom wyjazd z Ukrainy oraz wprowadziła całkowity zakaz podróży do tego państwa. Zgodnie z południowokoreańskim prawem obywatele, którzy nie zastosowali się do tych zasad, podlegają karze pozbawienia wolności do jednego roku lub grzywnie do 10 mln wonów (ok. 33,9 tys. złotych)⁵⁹.

go.kr/ua-ko/brd/m_20849/view.do?seq=1209932&srchFr=&srchTo=&srchWord=&srchTp=&multi_itm_seq=0&itm_seq_1=0&itm_seq_2=0&company_cd=&company_nm= (dostęp: 12.09.2022).

⁵⁶ 우크라이나, 6.25전쟁 살아남은 한국 도움 필요... 젤렌스키 한국에 무기 지원 요청 [Ukraina: 'Potrzebujemy pomocy od Korei Południowej, która przeżyła wojnę koreańską'... Zelenski prosi Koreę Południową o pomoc w zakresie broni], BBC News Korea, 11.04.2022, <https://www.bbc.com/korean/news-61063375> (dostęp: 12.09.2022).

⁵⁷ 고재남 [J. N. Go], 우크라이나 포로셴코 정부의외교정책과 주요국 관계 [Polityka zagraniczna ukraińskiego rządu Poroszenki i stosunki z głównymi państwami], 국립외교원 외교안보연구소 [Narodowy Instytut Spraw Zagranicznych i Bezpieczeństwa], Seul 2018, s. 51–52.

⁵⁸ В. Є. Мармазов, 20-річчя відносин між Україною та Республікою Корея..., s. 42.

⁵⁹ Seoul Warns against Unauthorized Entry to Ukraine to Participate in War, Yonhap News Agency, 07.03.2022, <https://en.yna.co.kr/view/AEN20220307006700325> (dostęp: 13.09.2022).

W połowie lutego odbyło się specjalne posiedzenie Grupy ds. Strategii Gospodarczej i Bezpieczeństwa ds. międzynarodowych (kor. 대외경제안보전략회의), która zajmowała się oceną potencjalnych skutków ekonomicznych dla południowokoreańskiej gospodarki i rynku finansowego wynikających z wojny. Rząd Korei Południowej obawiał się przede wszystkim, że wojna spowoduje zakłócenia w łańcuchu dostaw i skoki cen na rynkach międzynarodowych. Sama Korea Południowa ma relatywnie silne powiązania gospodarcze z Rosją – jest ona dwunastym pod względem wielkości partnerem handlowym Korei, stąd też Seul obawiał się problemów gospodarczych. Co więcej, Rosja posiada dość długą historię współpracy z Koreą Północną – zarówno polityczną, jak i ekonomiczną i militarną, a to z kolei rodzi obawy o bezpieczeństwo Południa.

Tuż po tym, jak prezydent Rosji Władimir Putin ogłosił uznanie niepodległości separatystycznych Donieckiej Republiki Ludowej i Ługańskiej Republiki Ludowej, prezydent Moon Jae-in oświadczył, że suwerenność i integralność terytorialna Ukrainy musi być respektowana⁶⁰. 22 lutego 2022 roku odbyło się wspólne posiedzenie Rady Bezpieczeństwa Narodowego i Grupy ds. Strategii Gospodarczej i Bezpieczeństwa ds. międzynarodowych pod przewodnictwem prezydenta Moona. Po nim kancelaria prezydenta wydała oświadczenie, w którym stwierdzono, że reakcja Seulu na działania Rosji zostanie „dostosowana do reakcji USA i innych krajów”, tym samym sygnalizując, że Korea Południowa nie będzie podejmować samodzielnych decyzji⁶¹.

Działalność Korei Południowej po rosyjskiej inwazji

Tuż po rozpoczęciu rosyjskiej inwazji na Ukrainę mogły pojawić się przypuszczenia, że południowokoreańskie władze, podobnie jak w 2014 roku, nie nałożą sankcji na Rosję. Tak się jednak nie stało. Już 24 lutego Korea Południowa potępiła działania Moskwy oraz ogłosiła, że dołączy do międzynarodowych sankcji gospodarczych wobec Rosji. Jednocześnie wprost podkreśliła to, co wcześniej było jedynie sygnalizowane – że nie zamierza nakładać żadnych

⁶⁰ Moon Says Ukraine's Sovereignty Must Be Respected, Yonhap News Agency, 22.02.2022, <https://en.yna.co.kr/view/AEN20220222002254315?section=national/diplomacy> (dostęp: 13.09.2022).

⁶¹ J. Lee, Why S. Korea Is Being Cautious When It Comes to Sanctioning Russia, „Hankyoreh”, 24.02.2022, https://english.hani.co.kr/arti/english_edition/e_international/1032480.html (dostęp: 12.09.2022).

jednostronnych sankcji⁶². Korea Południowa dołączyła do sankcji UE i USA w zakresie zawieszenia transakcji z siedmioma rosyjskimi bankami, w tym z Bankiem Centralnym Rosji. Zakazała również inwestycji w rosyjskie obligacje rządowe, wprowadziła kontrole eksportu do Rosji, w tym zakaz eksportu materiałów strategicznych⁶³.

Rosyjska inwazja na Ukrainę rozpoczęła się w momencie, gdy w Korei Południowej trwała kampania przed wyborami prezydenckimi, które odbyły się 9 marca. Dwaj główni kandydaci – Lee Jae-myung z Partii Demokratycznej, mającej większość w parlamencie, oraz Yoon Suk-yeol, popierany przez największe opozycyjne ugrupowanie – Partię Siły Narodu, także nie uniknęli tematu wojny. Lee podczas publicznej przedwyborczej debaty powiedział, że „na Ukrainie początkujący polityk sześć miesięcy po tym, jak został prezydentem zadeklarował przystąpienie Ukrainy do NATO, co sprowokowało Rosję i ostatecznie doprowadziło do starcia”, tym samym oskarżając Wołodymyra Zełenskigo o pewną odpowiedzialność za rosyjską agresję. Po tej wypowiedzi spadła na niego krytyka, zarówno w samej Korei Południowej, jak i za granicą. Lee wystosował potem oświadczenie, w którym przypomniał, że tuż po inwazji potępił działania Rosji oraz dodał, że jeśli uraził naród ukraiński, to było to spowodowane jego brakiem umiejętności wyrażania siebie⁶⁴.

Pewne kontrowersje wzbudził również Yoon Suk-yeol. 1 marca opublikował na swoim koncie na Twitterze wpis z hasłem „We stand with Ukraine” po angielsku i koreańsku oraz zamieścił do tego zdjęcie mandarynki z namalowaną markerem twarzą. Zdjęcie dość szybko zyskało rozgłos oraz sporą krytykę, która głównie skupiała się na tym, że była to nieestosowna forma wsparcia. Partia Siły Narodu ogłosiła później, że mandarynka miała nawiązywać do pomarańczowej rewolucji w Ukrainie z przełomu 2004 i 2005 roku. Ostatecznie jednak po kilku godzinach Yoon usunął wpis⁶⁵. Kilka dni później wygrał wybory prezydenckie,

⁶² J. Smith, H. Shin, S. Korea to Join Sanctions against Russia, But Not Considering Unilateral Steps, Reuters, 24.02.2022, <https://www.reuters.com/world/asia-pacific/skorea-will-join-economic-sanctions-against-russia-yonhap-2022-02-24/> (dostęp: 13.09.2022).

⁶³ S. Korea Joins Global Move to Suspend Transactions with Russia's Central Bank, Yonhap News Agency, 07.03.2022, <https://en.yna.co.kr/view/AEN20220307004800320> (dostęp: 13.09.2022).

⁶⁴ 박경은 [K. E. Park], 이재명, ‘우크라 비하’ 논란에 “尹 외교안보관 지적한 것... 표현력 부족했다” [Lee Jae-myung wśród kontrowersji dotyczących „poniżania Ukrainy”. Na co zwrócił uwagę Minister Spraw Zagranicznych i Bezpieczeństwa... Brak umiejętności wyrażania siebie], Nate, 27.02.2022, <https://news.nate.com/view/20220227n07736> (dostęp: 13.09.2022).

⁶⁵ 조경건 [K. G. Cho], 윤석열, 우크라 지지한다며, 화난 쿨 사진... 논란 일자 삭제 [Yoon Suk-yeol usunął kontrowersyjny wpis ze zdjęciem „wścieklej mandarynki”, mówiąc,

a w Korei Południowej rozpoczął się okres przejściowy pomiędzy obecną a nową administracją. Dlatego też prezydent Ukrainy Zełenski w kolejnych tygodniach odbywał rozmowy telefoniczne zarówno z urzędującym jeszcze prezydentem Moon Jae-inem, jak i prezydentem-elektem Yoon Suk-yeolem.

Rząd Korei Południowej nadał Ukraincom mieszkającym w tym państwie specjalny status humanitarny, umożliwiający im pozostanie w Korei Południowej nawet po upływie ważności ich wiz. Co więcej, władze w Seulu podjęły decyzję o wsparciu Ukraińców koreańskiego pochodzenia, w tym umożliwieniu im przylotu do Korei Południowej. 9 marca uproszczono proces ubiegania się o wizy dla etnicznych Koreańczyków z Ukrainy i ich rodzin. Jednak osoby, które przez rosyjską inwazję zmuszone były do ucieczki, a nie zabrały ze sobą swoich paszportów, wciąż napotykały problem w staraniach o możliwość przybycia na Półwysep Koreański. Dlatego też Ministerstwo Spraw Zagranicznych poinformowało, że Ukraińcy koreańskiego pochodzenia będą mogli otrzymać specjalny dokument podróży, jeśli nie będą mieli paszportów, aby ubiegać się o wizę⁶⁶. Do końca sierpnia do Korei Południowej przybyło 610 etnicznych Koreańczyków z Ukrainy. Zostali oni umieszczeni w specjalnym ośrodku Koryoin Village w Gwangju⁶⁷.

Korea Południowa w pierwszej połowie marca zmieniła oficjalny zapis ukraińskiej stolicy. Wcześniej używano formy 키예프 (fon. *Kijepu*), która była zapisem pochodzącym od rosyjskiej wymowy i zapisu nazwy Kijowa Киев. W zamian rozpoczęto używanie formy 키이우 (fon. *Kiiu*), które jest bardziej zbliżone do ukraińskiej nazwy Київ. Podjęto także decyzję o zmianie nazw Lwowa, Charkowa, Czerniowców oraz rzeki Dniepr. Ministerstwo Spraw Zagranicznych Korei Południowej poinformowało także, że w przyszłości nastąpią korekty nazw innych miast ukraińskich, a zmiany będą się odbywać po konsultacjach z Ambasadą Ukrainy w Korei Południowej i Narodowym Instytutem Języka Koreańskiego⁶⁸.

że popiera Ukrainę], 부산일보, 01.03.2022, <http://mobile.busan.com/view/busan/view.php?code=2022030110523987437> (dostęp: 13.09.2022).

⁶⁶ South Korea to Issue Travel Documents to Ukrainians without Passports, „The Print”, 04.04.2022, <https://theprint.in/world/south-korea-to-issue-travel-documents-to-ukrainians-without-passports/902643/> (dostęp: 13.09.2022).

⁶⁷ 정희성 [H. S. Jeong], 광주 고려인마을 안착 우크라이나 탈출 동포 600명 넘어서 [Ponad 600 etnicznych Koreańczyków uciekło z Ukrainy, osiedlając się w wiosce Koryoin w Gwangju], Yonhap News Agency, 28.08.2022, <https://www.yna.co.kr/view/AKR20220828022500054> (dostęp: 13.09.2022).

⁶⁸ 우크라이나 지명 표기 관련 [Ukraińskie nazwy geograficzne], 외교부 [Ministerstwo Spraw Zagranicznych], 03.03.2022, https://www.mofa.go.kr/www/brd/m_4080/view.do?seq=372146&page=3 (dostęp: 13.09.2022).

Korea Południowa, tak jak i Japonia, poparła najpierw rezolucję Zgromadzenia Ogólnego ONZ potępiającą Rosję, a następnie zagłosowała za jej usunięciem z gremium Rady Praw Człowieka ONZ. Wysłała także Ukrainie pomoc humanitarną o wartości 10 mln dolarów. W jej skład wchodziły m.in. koce, zestawy pierwszej pomocy, żywność czy środki ochrony osobistej⁶⁹. Pod koniec marca Seul wprowadził zakaz eksportu do Rosji 57 typów towarów, w tym m.in. półprzewodników, układów scalonych, chipów i komputerów, co jest o tyle istotne, że Korea Południowa należy do ich najważniejszych producentów. Kilka tygodni później Koreańczycy wysłali kolejną partię pomocy humanitarnej Ukrainie – tym razem o wartości 40 mln dolarów, oraz wyposażenie wojskowe o wartości ponad 2,3 mln dolarów, w tym hełmy, kamizelki kuloodporne i racje bojowe⁷⁰. Część tej kwoty trafiła na Ukrainę dzięki organizacjom międzynarodowym. Poprzez Światowy Program Żywnościowy ONZ (WFP – World Food Programme) Korea Południowa na początku marca przekazała w ten sposób 1,5 mln dolarów, zaś w czerwcu 3 mln dolarów, przy czym jedna trzecia tych środków została przekazana na pomoc WFP dla uchodźców z Ukrainy przebywających w Mołdawii. Pomoc została udzielona także poprzez UNICEF (6 mln dolarów) czy Biuro Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych ds. Uchodźców (6 mln dolarów)⁷¹. W czerwcu południowokoreański rząd ogłosił kolejną transzę 50 mln dolarów na pomoc dla Ukrainy⁷².

Po tym, jak Gazprom w kwietniu odciął dostawy gazu Polsce oraz Bułgarii, Korea Południowa ogłosiła gotowość przekierowania do Europy w razie potrzeby części swoich dostaw skroplonego gazu ziemnego (LNG) w celu wsparcia swoich europejskich partnerów i złagodzenia kryzysu energetycznego⁷³. Rozpoczęła także proces zmniejszania importu surowców energetycznych

⁶⁹ *Korea to Provide US\$10 Mln in Humanitarian Aid to Ukraine*, „The Korea Herald”, 28.02.2022, <https://www.koreaherald.com/view.php?ud=20220228000968> (dostęp: 13.09.2022).

⁷⁰ D. G. Ji, S. *Korean Military Commits to Stepping up Ukraine Support at US-Led Dialogue*, „The Korea Herald”, 24.05.2022, <https://www.koreaherald.com/view.php?ud=20220524000676> (dostęp: 13.09.2022).

⁷¹ *Korean Government's Assistance to Ukraine (as of June 2022)*, ReliefWeb OCHA, <https://reliefweb.int/attachments/dad6d8ed-e964-4266-b0c0-316824074031/attachment.pdf> (dostęp: 14.09.2022).

⁷² *Korea to Provide Additional Humanitarian Assistance to Ukraine*, ReliefWeb OCHA, 21.06.2022, <https://reliefweb.int/report/ukraine/korea-provide-additional-humanitarian-assistance-ukraine> (dostęp: 14.09.2022).

⁷³ *South Korea to Divert Gas Supplies to Europe over Russia-Ukraine Conflict*, Business Standard, 28.04.2022, https://www.business-standard.com/article/international/south-korea-to-divert-gas-supplies-to-europe-over-russia-ukraine-conflict-122042800164_1.html (dostęp: 14.09.2022).

z Rosji (przestała m.in. importować gaz ziemny z Sachalinu), jednak nie zadeklarowała konkretnych terminów odejścia od nich. W ciągu roku import rosyjskiej ropy naftowej i produktów naftowych spadł o ponad 70%, a import LNG o 40%⁷⁴.

Na początku czerwca delegacja pod przewodnictwem lidera Partii Siły Narodu, czyli partii prezydenta Yoona, przyjechała do Kijowa i Buczy. Spotkała się z szefem biura prezydenta Ukrainy, Andrijem Jermakiem, oraz zadeklarowała gotowość Korei do pomocy w odbudowie Ukrainy po wojnie⁷⁵. Także w czerwcu prezydent Yoon wziął udział w szczycie NATO w Madrycie. Prezydent Korei Południowej Yoon, w przeciwieństwie do premiera Japonii, nie wziął udziału w II Szczycie Platformy Krymskiej. Seul nie wydzielił również żadnego z rosyjskich dyplomatów.

Działania, jakie podejmują władze Korei Południowej wobec Rosji mogą wydawać się niewystarczające. Szczególnie jeśli zestawzić je z aktywnością Japonii. Jednocześnie jednak południowokoreański sektor prywatny jest jednym ze światowych liderów, jeśli chodzi o wprowadzanie własnych sankcji i ograniczeń oraz biznesowego bojkotu Rosji⁷⁶. Według badań Yale School of Management od początku rosyjskiej inwazji ponad tysiąc firm ogłosiło wycofanie się z rynku rosyjskiego lub ograniczenie działalności na terenie Rosji; także wiele południowokoreańskich przedsiębiorstw podjęło decyzje o wycofaniu się z Rosji lub zawieszeniu działalności na jej terenie. Choć początkowo Hyundai ogłosił, że nie zamierza się wycofywać z Federacji Rosyjskiej, to ostatecznie zawiesił działalność swoich fabryk na jej terytorium. Największe południowokoreańskie linie lotnicze Korean Air Lines nie tylko zawiesiły wszystkie połączenia z i do Rosji, ale także nie latają przez rosyjską przestrzeń powietrzną. Firma LG z kolei podjęła decyzję o zawieszeniu dostaw do Rosji. Na podobne działanie zdecydował się także Samsung⁷⁷. Decyzje podjęte przez prywatne

⁷⁴ T. Stangarone, *How to Enhance South Korea's Support for Ukraine*, The Diplomat, 15.03.2023, <https://thediplomat.com/2023/03/how-to-enhance-south-koreas-support-for-ukraine/> (dostęp: 18.03.2023).

⁷⁵ *Andriy Yermak Met with the Parliamentary Delegation of the Republic of Korea*, President of Ukraine Official website, 07.06.2022, <https://www.president.gov.ua/en/news/andriy-yermak-proviv-zustrich-z-parlamentskoyu-delegaciyeu-75661> (dostęp: 12.09.2022).

⁷⁶ *Бізнес-бойкот, або що впливає на темпи виходу іноземних компаній з рф? [Bojkot biznesowy, czyli co wpływa na tempo wychodzenia firm zagranicznych z Federacji Rosyjskiej?]*, 18.05.2022, <https://youcontrol.com.ua/data-research/biznes-boykot/> (dostęp: 14.09.2022).

⁷⁷ *Over 1,000 Companies Have Curtailed Operations in Russia – But Some Remain*, Chief Executive Leadership Institute Yale, <https://som.yale.edu/story/2022/over-1000-companies-have-curtailed-operations-russia-some-remain> (dostęp: 10.02.2023).

przedsiębiorstwa wpłynęły w znaczącym stopniu na wymianę handlową Korei Południowej i Rosji. W 2022 roku, w porównaniu do roku 2021, południowokoreański eksport do Rosji spadł o 36%⁷⁸.

Prywatne południowokoreańskie przedsiębiorstwa również zaangażowały się w udzielanie pomocy humanitarnej Ukrainie. SK Group, zajmująca się głównie branżą telekomunikacji i energetyki, przekazała na początku marca milion dolarów na pomoc ukraińskim dzieciom i uchodźcom, które po 24 lutego przyjechały do Polski. Darowizna została przekazana poprzez oddział SK w Polsce. Taką samą kwotę przekazał również Hyundai. Zrobił to za pośrednictwem Czerwonego Krzyża. Także Samsung Electronics wsparł ukraińskich uchodźców – na ten cel przeznaczył 6 mln dolarów⁷⁹. Z kolei LG zamiast pieniędzy przekazało sprzęt AGD dla 13 punktów pomocy uchodźcom w Czechach i na Słowacji⁸⁰.

Korea Południowa, podobnie jak Japonia, po masowych rosyjskich atakach rakietowych na ukraińską infrastrukturę krytyczną, zaoferowała wsparcie. W porównaniu do Japonii, jej pomoc była jednak znacząco mniejsza – na początku grudnia dostarczyła 20 generatorów prądu⁸¹. Łączna wartość południowokoreańskiej pomocy dla Ukrainy w 2022 roku wyniosła 100 mln dolarów. W rocznicę rosyjskiej inwazji Ministerstwo Spraw Zagranicznych poinformowało o przygotowywaniu nowego pakietu pomocy humanitarnej dla Ukrainy. Ma on objąć m.in. pomoc finansową i wsparcie w zakresie odbudowy ukraińskiej infrastruktury energetycznej. Jego wartość wyniesie 130 mln dolarów, co oznacza, że wsparcie Seulu dla Ukrainy zwiększy się ponad dwukrotnie⁸².

Ukraina kilkakrotnie składała prośby do południowokoreańskich władz w sprawie dostaw sprzętu wojskowego oraz amunicji. Szczególnie istotna jest amunicja, dlatego że Siły Zbrojne Republiki Korei używają głównie amunicji zgodnej ze standardami NATO, zatem nawet jeśli sama nie może przekazać Ukrainie sprzętu, w tym czołgów czy armatohaubic, to może zapewnić do nich

⁷⁸ *South Korea Exports to Russia*, Trading Economics, <https://tradingeconomics.com/south-korea/exports-to-russia> (dostęp: 10.02.2023).

⁷⁹ *Hyundai Motor Joins Samsung, SK in Supporting Ukraine Refugees*, Yonhap News Agency, 07.03.2022, <https://en.yna.co.kr/view/AEN20220307009800320> (dostęp: 14.09.2022).

⁸⁰ J. Kaufman, *LG Also Gave a Helping Hand: It Donated Material Aid to Ukrainian Refugees*, Crast, 26.05.2022, <https://crast.net/67571/lg-also-gave-a-helping-hand-it-donated-material-aid-to-ukrainian-refugees/> (dostęp: 14.09.2022).

⁸¹ *Official: South Korea to Provide High-Voltage Generators for Ukraine*, Kyiv Independent, 25.11.2022, <https://kyivindependent.com/news-feed/official-south-korea-to-provide-high-voltage-generators-for-ukraine> (dostęp: 10.02.2023).

⁸² *S. Korea to Offer \$130 mln in Additional Aid to Ukraine: Ministry*, Yonhap News Agency, 24.02.2023, <https://en.yna.co.kr/view/AEN20230224008100325> (dostęp: 01.03.2023).

niezbędną amunicję. Ministerstwo Obrony Korei Południowej poinformowało jednak oficjalnie, że pomoc wojskowa dla Ukrainy będzie ograniczona ze względu na sytuację związaną z bezpieczeństwem na Półwyspie Koreańskim oraz możliwości południowokoreańskiej armii. Wiadomym jest, że w sprawie dostaw amunicji z Korei Południowej dla Ukrainy kilkakrotnie próbowała interweniować ambasada Stanów Zjednoczonych w Seulu⁸³. Co więcej, możliwości eksportowe Korei Południowej w zakresie uzbrojenia są również ograniczone przez jej własne prawo. Ustawa o handlu zagranicznym wskazuje, że eksport ten możliwy jest wyłącznie do „celów pokojowych” i „nie może wpływać na pokój międzynarodowy, utrzymanie bezpieczeństwa i bezpieczeństwo narodowe”⁸⁴.

Prezydent Ukrainy, zwracając się do południowokoreańskich parlamentarzystów w kwietniu w trakcie rozmowy online powiedział, że Korea Południowa „ma coś, co może być dla nas (Ukrainy) niezbędne”. Koreańczycy z Południa używają rosyjskich czołgów T-80 i T-72, do tego bojowych wozów piechoty BMP-3, systemów Igła czy pocisków przeciwpancernych Metys-M, które mogliby przekazać Ukraińcom, gdyż ukraińska armia sama posiada je na swoim wyposażeniu. Jednakże Korea Południowa uzyskała je w ramach umowy o spłacie długu, nazwanej projektem Niedźwiedź Brunatny (kor. 볼곰사업). Innymi słowy – Rosja spłaciła swoje zadłużenie wobec Korei Południowej, zaciągnięte jeszcze w czasie istnienia Związku Radzieckiego, poprzez przekazanie sprzętu wojskowego. Co więcej, w 1997 roku Korea Południowa i Rosja zawarły również umowę o współpracy w sferze wojskowo-technicznej, przemysłu obronnego i logistyki. Stanowi ona, że obie strony nie mogą reeksportować dostarczonej broni i sprzętu wojskowego do kraju trzeciego bez uprzedniej zgody drugiej strony⁸⁵. Był to zapis związany z Koreą Północną. Dzięki niemu Rosja nie może dostarczać Korei Północnej zaawansowanego technologicznie sprzętu wojskowego z Korei Południowej⁸⁶. Dlatego też władze w Seulu obawiają się, że jeśli same złamałyby umowę i przekazały Ukrainie sprzęt wojskowy, to Rosja mogłaby zacząć

⁸³ 우크라이나: '6.25전쟁 살아남은 한국 도움 필요'... 젤렌스키 한국에 무기 지원 요청 [Ukraina: 'Potrzebujemy pomocy od Korei Południowej, która przeżyła wojnę koreańską'... Zelenski prosi Koreę Południową o pomoc w zakresie broni]...

⁸⁴ Enforcement Decree of The Foreign Trade Act, Presidential Decree No. 28212, Jul. 26, 2017, ELAWI, https://elaw.klri.re.kr/eng_mobile/subjectViewer.do?hseq=46087&type=subject&key=07&pCode=105&pName=Trade (dostęp: 20.12.2022).

⁸⁵ 대한민국 정부와 러시아연방 정부간의 군사기술분야.방산 및 군수협력에 관한 협정 [Umowa o współpracy w sferze wojskowo-technicznej, przemysłu obronnego i logistyki między Rządem Republiki Korei a Rządem Federacji Rosyjskiej], 12.05.1997, <https://www.law.go.kr/LSW/trtyBInfoP.do?trtySeq=1171> (dostęp: 14.09.2022).

⁸⁶ H. A. Se, *Understanding Russian–South Korean Arms Trade*, „Armed Forces & Society” 2009, nr 3, s. 423–424.

przekazywać południowokoreańskie technologie Korei Północnej. Potwierdził to sam prezydent Rosji Władimir Putin, który w październiku 2022 roku, odnosząc się do kwestii potencjalnego wsparcia wojskowego dla Ukrainy ze strony Korei Południowej, zapytał: „Jak czułaby się Republika Korei, gdybyśmy wznowili współpracę z Koreą Północną w tej (wojskowej) dziedzinie?”⁸⁷.

Jeszcze pod koniec maja Kanada zwróciła się z prośbą do Korei Południowej o dostarczenie 100 tys. pocisków kalibru 155 mm, które potem chciała przekazać Ukrainie. Korea Południowa jest jednym z głównych na świecie producentów amunicji tego kalibru. Władze w Seulu stanęły przed dylematem, gdyż spełnienie takiej prośby sprawiłoby, że odeszłyby one od zasady wysyłania jedynie nieśmiercionośnego wsparcia (ang. *non-lethal supplies*), a tym samym Korea Południowa stałaby się, choć pośrednio, dostarczycielem amunicji dla Ukrainy. Na początku sierpnia minister obrony Kanady Anita Anand poinformowała, że rozmowy ze stroną południowokoreańską w tej kwestii wciąż się toczą⁸⁸. Nie jest jednak wiadome, czy i jak zakończyły się rozmowy. Wiadomo natomiast, że w listopadzie 2022 roku Stany Zjednoczone poinformowały o zamiarze zakupu od Korei Południowej 100 tys. sztuk pocisków do armatohaubic, które to następnie Waszyngton chce dostarczyć Ukrainie. Południowokoreańskie Ministerstwo Obrony stwierdziło jednak, że to USA powinny być „użytkownikiem końcowym” tych pocisków, a Seul podtrzymuje swoją zasadę udzielania Ukrainie jedynie nieśmiercionośnego wsparcia⁸⁹.

Oficjalne stanowisko Korei Południowej po roku od pełnoskalowej inwazji pozostaje takie samo – Seul nie zamierza dostarczać Ukrainie sprzętu wojskowego ani amunicji. Podejścia tego nie zmieniły również jak dotąd naciski i sugestie ze strony NATO i jego członków. Niemniej jednak w 2022 roku Ministerstwo Obrony zezwoliło na eksport na Ukrainę południowokoreańskich komponentów wchodzących w skład produkowanych w Polsce armatohaubic Krab⁹⁰.

⁸⁷ Заседание Международного дискуссионного клуба «Валдай» [Spotkanie Międzynarodowego Klubu Dyskusyjnego „Waldaj”], Kreml, 27.10.2022, <http://kremlin.ru/events/president/news/69695> (dostęp: 25.02.2023).

⁸⁸ D. Pugliese, *Status of Canadian Deal to Buy Artillery Shells for Ukraine is Uncertain*, „Ottawa Citizen”, 04.08.2022, <https://ottawacitizen.com/news/national/defence-watch/status-of-canadian-deal-to-buy-artillery-shells-for-ukraine-is-uncertain> (dostęp: 14.09.2022).

⁸⁹ L. Baldor, T. Copp, *US to Buy South Korean Howitzer Rounds to Send to Ukraine*, Associated Press, 11.11.2022, <https://apnews.com/article/russia-ukraine-europe-business-south-korea-government-and-politics-15569a7bfdb6c53404cfce5f0df1c28f> (dostęp: 10.02.2023).

⁹⁰ D. Yoon, *South Korea Approves Export of Weapons Components to Ukraine*, „Wall Street Journal”, 08.03.2023, <https://www.wsj.com/articles/south-korea-approves-export-of-weapons-components-to-ukraine-dfe68d6> (dostęp: 10.03.2023).

Zakończenie

Zarówno Japonia, jak i Korea Południowa podjęły zdecydowanie więcej działań wobec Rosji po inwazji 24 lutego 2022 roku niż po agresji w 2014 roku. Przede wszystkim sama skala działań Rosji – niszczenie ukraińskich miast, duża liczba ofiar cywilnych i coraz więcej dowodów zbrodni wojennych na terenie całej Ukrainy – uniemożliwia obu państwom bezczynność. Wpływ na ich zachowania mają także Stany Zjednoczone, które naciskały na Tokio i Seul, jak również relatywnie silne powiązania gospodarcze i chęć utrzymania dobrych relacji z państwami europejskimi. Obecny konflikt zbrojny to także okazja dla Japonii i Korei Południowej do umocnienia swoich pozycji jako graczy międzynarodowych, aktywnie prowadzących politykę globalną. Oba państwa dzięki wprowadzanym sankcjom znalazły się na liście „krajów nieprzyjaznych Rosji”.

Zarówno dla Japonii, jak i Korei Południowej kwestia militarnego wsparcia dla Ukrainy jest wyzwaniem. Oba państwa posiadają krajowe regulacje prawne, które uniemożliwiają eksport uzbrojenia i amunicji dla ukraińskiej armii. Jednak w obliczu kryzysu, jaki wywołała rosyjska agresja na Ukrainę, Japonia dokonała bezprecedensowego kroku i na nowo zinterpretowała własne prawodawstwo, tak by móc dostarczyć Ukrainie wyposażenie dla wojska. W przypadku Korei Południowej ograniczeniami są także ważne umowy zawarte z Rosją, a także sytuacja bezpieczeństwa na Półwyspie Koreańskim. Finalnie oba państwa w ciągu roku inwazji w zakresie wsparcia militarnego dostarczały Ukrainie jedynie nieśmiertelne wsparcie.

Porównując sposób działania dwóch państw: Japonii i Korei Południowej, ta pierwsza zarówno nałożyła na Rosję więcej sankcji, jak i udzieliła Ukrainie większego wsparcia pod względem wartości. Japonia, mająca konflikt terytorialny z Rosją, jest bardziej skłonna prowadzić ostrzejszą wobec Moskwy politykę niż południowokoreańskie władze. Stojąc mocno po stronie Ukrainy i po stronie Zachodu, może oczekiwać, że społeczność międzynarodowa, a zwłaszcza Europa i Stany Zjednoczone, będą równie mocno stać wraz z Japonią w jej sporze z Rosją oraz w przypadku, gdyby w przyszłości jakkolwiek konflikt wybuchł w Azji Wschodniej. Bardziej zachowawcze podejście Korei Południowej wynika z uwarunkowań w jej sąsiedztwie. Prezydent Yoon wprost określał, że decyzja o niedostarczaniu Ukrainie broni to kwestia suwerenności kraju. Rosja, jako stały członek Rady Bezpieczeństwa ONZ z prawem weta, jedna ze stron rozmów sześciostronnych oraz państwo współpracujące z Koreą Północną, ma duży wpływ na sytuację na Półwyspie Koreańskim. Stąd też południowokoreańskie władze, podejmując decyzje odnoszące się do nakładania sankcji na

Federację Rosyjską oraz pomocy dla Ukrainy, przede wszystkim kierują się tym, by zapobiegać wszelkim negatywnym skutkom dla kwestii denuklearyzacji Korei Północnej oraz procesu pokojowego na Półwyspie Koreańskim, a także dla samego bezpieczeństwa Korei Południowej.

Bibliografia

- Aid From Asia: Japan's Military Support To Ukraine*, Oryx, <https://www.oryxspioenkop.com/2022/09/aid-from-asia-japans-military-support.html> (dostęp: 10.09.2022).
- Andriy Yermak Met with the Parliamentary Delegation of the Republic of Korea*, President of Ukraine Official website, 07.06.2022, <https://www.president.gov.ua/en/news/andriy-yermak-proviv-zustrich-z-parlamentskoyu-delegaciyyu-75661> (dostęp: 12.09.2022).
- Baldor L., Copp T., *US to Buy South Korean Howitzer Rounds to Send to Ukraine*, Associated Press, 11.11.2022, <https://apnews.com/article/russia-ukraine-europe-business-south-korea-government-and-politics-15569a7bfdb6c53404cfce5f0df1c28f> (dostęp: 10.02.2023).
- Defense of Japan (Annual White Paper)*, Ministry of Defense of Japan, https://www.mod.go.jp/en/publ/w_paper/index.html (dostęp: 04.09.2022).
- Enforcement Decree Of The Foreign Trade Act, Presidential Decree No. 28212, Jul. 26, 2017*, ELAWI, https://elaw.klri.re.kr/eng_mobile/subjectViewer.do?hseq=46087&type=subject&key=07&pCode=105&pName=Trade (dostęp: 20.12.2022).
- Hyundai Motor Joins Samsung, SK in Supporting Ukraine Refugees*, Yonhap News Agency, 07.03.2022, <https://en.yna.co.kr/view/AEN20220307009800320> (dostęp: 14.09.2022).
- Japan*, OEC, <https://oec.world/en/profile/country/jpn?yearlyTradeFlowSelector=flow1> (dostęp: 02.09.2022).
- Japan Exports to Russia*, Trading Economics, <https://tradingeconomics.com/japan/exports/russia> (dostęp: 10.02.2023).
- Japan to Invite Ukraine President to G-7 Online Summit Feb. 24: PM*, Kyodo News, 20.02.2023, <https://english.kyodonews.net/news/2023/02/e95aa2-62b14f-breaking-news-japan-to-invite-ukraine-president-to-g-7-online-summit-friday-pm.html> (dostęp: 15.03.2023).
- Japan's Assistance to Ukraine, Embassy of Japan in Ukraine*, https://www.ua.emb-japan.go.jp/jpn/bi_ua/oda/150521_summary_en.pdf (dostęp: 02.09.2022).
- Japan's Policies on the Control of Arms Exports*, Ministry of Foreign Affairs of Japan, <https://www.mofa.go.jp/policy/un/disarmament/policy/index.html> (dostęp: 10.09.2022).

- Ji D. G., *S. Korean Military Commits to Stepping up Ukraine Support at US-Led Dialogue*, „The Korea Herald”, 24.05.2022, <https://www.koreaherald.com/view.php?ud=20220524000676> (dostęp: 13.09.2022).
- Kaufman J., *LG Also Gave a Helping Hand: It Donated Material Aid to Ukrainian Refugees*, Crast, 26.05.2022, <https://crast.net/67571/lg-also-gave-a-helping-hand-it-donated-material-aid-to-ukrainian-refugees/> (dostęp: 14.09.2022).
- Korea to Provide Additional Humanitarian Assistance to Ukraine*, ReliefWeb OCHA, 21.06.2022, <https://reliefweb.int/report/ukraine/korea-provide-additional-humanitarian-assistance-ukraine> (dostęp: 14.09.2022).
- Korea to Provide US\$10 Mln in Humanitarian Aid to Ukraine*, „The Korea Herald”, 28.02.2022, <https://www.koreaherald.com/view.php?ud=20220228000968> (dostęp: 13.09.2022).
- Korean Government's Assistance to Ukraine (as of June 2022)*, ReliefWeb OCHA, <https://reliefweb.int/attachments/dad6d8ed-e964-4266-b0c0-316824074031/attachment.pdf> (dostęp: 14.09.2022).
- Koreans of Ukraine. Who Are They?*, Ukrainer, 30.10.2019, <https://ukrainer.net/koreans-of-ukraine-who-are-they/> (dostęp: 12.09.2022).
- Lee J., *Why S. Korea Is Being Cautious When it Comes to Sanctioning Russia*, „Hankyoreh”, 24.02.2022, https://english.hani.co.kr/arti/english_edition/e_international/1032480.html (dostęp: 12.09.2022).
- Lewicki B., *Spór o Wyspy Kurylskie. Rosja zawiesza umowę o połowie ryb z Japonią*, Dziennik.pl, 07.06.2022, <https://gospodarka.dziennik.pl/news/artykuly/8442014,wyspy-kurylskie-rosja-japonia-polow-ryb.html> (dostęp: 06.09.2022).
- Lipin M., *Why is Japan's Abe Seeking Better Ties with Russia's Putin?*, VOA News, 12.02.2014, <https://www.voanews.com/a/why-is-abe-seeking-better-ties-with-russia-putin/1850393.html> (dostęp: 03.09.2022).
- Matiaszczyk N., *Japonia i Korea Południowa wobec kryzysu ukraińsko-rosyjskiego, Trójmorze*, 13.02.2022, <https://web.archive.org/web/20220213165108/https://trimarium.pl/japonia-i-korea-poludniowa-wobec-kryzysu-ukrainsko-rosyjskiego/> (dostęp: 04.09.2022).
- The Ministry of Defense of Japan Will Hand Over Vans and Drones to Ukraine*, Ukrainian Military Center, 04.08.2022, <https://mil.in.ua/en/news/the-ministry-of-defense-of-japan-will-hand-over-vans-and-drones-to-ukraine/> (dostęp: 11.09.2022).
- Moon Says Ukraine's Sovereignty Must Be Respected*, Yonhap News Agency, 22.02.2022, <https://en.yna.co.kr/view/AEN20220222002254315?section=national/diplomacy> (dostęp: 13.09.2022).
- Obayashi Y., Rashad M., *Japan to Divert LNG to Europe Amid Russia-Ukraine Tension*, Reuters, 10.02.2022, <https://www.reuters.com/business/>

- energy/japan-diverting-lng-europe-some-already-route-industry-minister-2022-02-09/ (dostęp: 04.09.2022).
- Official: South Korea to Provide High-Voltage Generators for Ukraine*, Kyiv Independent, 25.11.2022, <https://kyivindependent.com/news-feed/official-south-korea-to-provide-high-voltage-generators-for-ukraine> (dostęp: 10.02.2023).
- Over 1,000 Companies Have Curtailed Operations in Russia – But Some Remain*, Chief Executive Leadership Institute Yale, <https://som.yale.edu/story/2022/over-1000-companies-have-curtailed-operations-russia-some-remain> (dostęp: 10.02.2023).
- Pietrewicz O., *Japonia i Korea Południowa wobec agresji Rosji na Ukrainę*, PISM, 03.03.2022, <https://www.pism.pl/publikacje/japonia-i-korea-poludniowa-wobec-agresji-rosji-na-ukraine> (dostęp: 05.09.2022).
- Prime Minister Shinzo Abe Visits Ukraine*, Ministry of Foreign Affairs of Japan, 08.06.2015, https://www.mofa.go.jp/erp/c_see/ua/page2e_000029.html (dostęp: 03.09.2022).
- Pugliese D., *Status of Canadian Deal to Buy Artillery Shells for Ukraine is Uncertain*, „Ottawa Citizen”, 04.08.2022, <https://ottawacitizen.com/news/national/defence-watch/status-of-canadian-deal-to-buy-artillery-shells-for-ukraine-is-uncertain> (dostęp: 14.09.2022).
- Resolution Calling for Improvement of the Situation of Concern around Ukraine*, House of Representatives. National Diet of Japan, https://www.shugiin.go.jp/internet/itdb_english.nsf/html/statics/english/ketugi_e220208-1.html (dostęp: 04.09.2022).
- S. *Korea Joins Global Move to Suspend Transactions with Russia's Central Bank*, Yonhap News Agency, 07.03.2022, <https://en.yna.co.kr/view/AEN20220307004800320> (dostęp: 13.09.2022).
- S. *Korea to Offer \$130 mln in Additional Aid to Ukraine: Ministry*, Yonhap News Agency, 24.02.2023, <https://en.yna.co.kr/view/AEN20230224008100325> (dostęp: 01.03.2023).
- Se H. A., *Understanding Russian–South Korean Arms Trade*, „Armed Forces & Society” 2009, nr 3, s. 421–436.
- Second Summit of the Crimea Platform online in English*, Кримська платформа, 23.08.2022, https://www.youtube.com/watch?v=XXYyLME1z24&ab_channel=%D0%9A%D1%80%D0%B8%D0%BC%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0%D0%BF%D0%BB%D0%B0%D1%82%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%B0 (dostęp: 07.09.2022).
- Seoul Warns against Unauthorized Entry to Ukraine to Participate in War*, Yonhap News Agency, 07.03.2022, <https://en.yna.co.kr/view/AEN20220307006700325> (dostęp: 13.09.2022).

- Signing of Japanese ODA Loan Agreement with Ukraine: Financial Support for Ukraine, Which Is Facing an Economic Crisis Caused by the Military Invasion*, Japan International Cooperation Agency, https://www.jica.go.jp/english/news/press/2022/20220516_11e.html (dostęp: 05.09.2022).
- Smith J., Shin H., *S. Korea to Join Sanctions against Russia, But Not Considering Unilateral Steps*, Reuters, 24.02.2022, <https://www.reuters.com/world/asia-pacific/skorea-will-join-economic-sanctions-against-russia-yonhap-2022-02-24/> (dostęp: 13.09.2022).
- South Korea Exports to Russia*, Trading Economics, <https://tradingeconomics.com/south-korea/exports-to-russia> (dostęp: 10.02.2023).
- South Korea to Divert Gas Supplies to Europe over Russia-Ukraine Conflict*, Business Standard, 28.04.2022, https://www.business-standard.com/article/international/south-korea-to-divert-gas-supplies-to-europe-over-russia-ukraine-conflict-122042800164_1.html (dostęp: 14.09.2022).
- South Korea to Issue Travel Documents to Ukrainians without Passports*, „The Print”, 04.04.2022, <https://theprint.in/world/south-korea-to-issue-travel-documents-to-ukrainians-without-passports/902643/> (dostęp: 13.09.2022).
- Stangarone T., *How to Enhance South Korea's Support for Ukraine*, The Diplomat, 15.03.2023, <https://thediplomat.com/2023/03/how-to-enhance-south-koreas-support-for-ukraine/> (dostęp: 18.03.2023).
- Tateishi A., 防「チヨツキ提供ウクライナに武器輸出？」 [Eksport broni na Ukrainę z kamizelkami kuloodpornymi?], NHK, 23.03.2022, <https://www.nhk.or.jp/politics/articles/feature/79571.html> (dostęp: 10.09.2022).
- Ukraine*, OEC, <https://oec.world/en/profile/country/ukr?yearlyTradeFlowSelector=flow0> (dostęp: 02.09.2022).
- Yamaguchi M., *Japan Formally Revokes Russia's 'Most Favored Nation' Status*, AP News, 20.04.2022, <https://apnews.com/article/russia-ukraine-business-tokyo-europe-moscow-e264ff718a4c998fe66c67e687864b12> (dostęp: 05.09.2022).
- Yoon D., *South Korea Approves Export of Weapons Components to Ukraine*, „Wall Steet Journal”, 08.03.2023, <https://www.wsj.com/articles/south-korea-approves-export-of-weapons-components-to-ukraine-dfe68d6> (dostęp: 10.03.2023).
- Австралія, Японія, Нова Зеландія та Корея вперше приєднуються до саміту НАТО* [Australia, Japonia, Nowa Zelandia i Korea po raz pierwszy dołączą do szczytu NATO], Укрінформ, 27.06.2022, <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3516433-avstralia-aponia-nova-zelandia-ta-korea-vperse-priednautsa-do-samitu-nato.html> (dostęp: 06.09.2022).
- Ананьевский А. [Ananiewski A.], *Японія вводить нові санкції проти Росії* [Japonia wprowadza nowe sankcje wobec Rosji], „ZN.UA”, 24.09.2014,

- https://zn.ua/ukr/WORLD/yaponiya-vvudit-novi-sankciyi-proti-ro-siyyi-151942_.html (dostęp: 03.09.2022).
- Бізнес-бойкот, або що впливає на темпи виходу іноземних компаній з рф? [*Bojkot biznesowy, czyli co wpływa na tempo wychodzenia firm zagranicznych z Federacji Rosyjskiej?*], 18.05.2022, <https://youcontrol.com.ua/data-research/biznes-boykot/> (dostęp: 14.09.2022).
- Заседание Международного дискуссионного клуба «Валдай» [*Spotkanie Międzynarodowego Klubu Dyskusyjnego „Wałdaj”*], Kreml, 27.10.2022, <http://kremlin.ru/events/president/news/69695> (dostęp: 25.02.2023).
- Історія двосторонніх відносин Японії та України [*Historia stosunków dwustronnych między Japonią a Ukrainą*], Embassy of Japan in Ukraine, https://www.ua.emb-japan.go.jp/ukr/bi_ua/factsheet/diplomatic_u.pdf (dostęp: 02.09.2022).
- Мармазов В. Є. [Marmazow W. E.], 20-річчя відносин між Україною та Республікою Корея: підсумки і перспективи співпраці в рамках євротихоокеанської інтеграції [20-lecie stosunków Ukrainy z Republiką Korei: wyniki i perspektywę współpracy w ramach integracji europacyficznej], „Науковий вісник Дипломатичної академії України [Biuletyn Naukowy Akademii Dyplomatycznej Ukrainy]” 2012, nr 19, s. 40–45.
- Мошко А. В. [Moszko A. W.], Українсько-японські відносини на сучасному етапі [Współczesne stosunki ukraińsko-japońskie], „Наукові записки студентів та аспірантів. Серія «Міжнародні відносини»” 2020, nr 5, s. 242–251.
- Павленко С. С. [Pawlenko S. S.], Експозиція Японських Товарів При Японському Імперському Консульстві В Одесі Наприкінці Хіх Ст. Як Елемент Іміджевої Політики Японії [Wystawa towarów japońskich w japońskim konsulacie cesarskim w Odesie pod koniec XIX wieku jako element polityki wizerunkowej Japonii], „Східний світ” 2022, nr 3, s. 27–36, <https://doi.org/10.15407/orientw2015.03.027>
- Первая всеобщая перепись населения Российской Империи 1897 г. Распределение населения по родному языку и уездам [*Pierwszy powszechny spis ludności Imperium Rosyjskiego w 1897 r. Podział ludności według języka ojczystego i ujezdów*], http://www.demoscope.ru/weekly/ssp/emp_lan_97_uezd.php?reg=664 (dostęp: 12.09.2022).
- Політичні відносини між Україною та Японією [Stosunki polityczne między Ukrainą a Japonią], Embassy of Ukraine in Japan, <https://japan.mfa.gov.ua/en/256-politichni-vidnosini-mizh-ukrajinoju-ta-japonijeju> (dostęp: 02.09.2022).
- Середюк Н. [Serediuk N.], Українсько-японські відносини та їхній вплив на розвиток Української держави [Stosunki ukraińsko-japoń-

- skie i ich wpływ na rozwój państwa ukraińskiego], „Історико-політичні проблеми сучасного світу” 2020, nr 1, s. 89–98, <https://doi.org/10.31861/mhpi2020.42.89-98>
- Ткаченко В. [Tkaczenko W.], *Україна – Корея: Історичні паралелі без екзотики* [Ukraina – Korea: historyczne paralele bez egzotyki], Укрінформ, 01.02.2017, <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/2167234-ukraina-korea-istoricni-paraleli-bez-ekzotiki.html> (доступ: 12.09.2022).
- Удовік В. [Udowik W.], *Українсько-японські міжлюдські контакти: історія та сьогодення* [Ukraińsko-japońskie kontakty międzyludzkie: historia i teraźniejszość], Історична Правда, 31.05.2021, <https://www.istpravda.com.ua/articles/2021/05/31/159585/> (доступ: 01.09.2022).
- Чорномаз В. А. [Czornomaz W. A.], *Зелений Клин (Український Далекий Схід)* [Zielony klin (Ukraiński Daleki Wschód)], Видавництво Далекосхідного федерального університету [Wydawnictwo Dalekowschodniego Uniwersytetu Federalnego], Владивосток 2011.
- Японія вже передала Україні 259 генераторів для потреб енергосектору [Japonia przekazała już Ukrainie 259 generatorów na potrzeby sektora energetycznego], Укрінформ, 08.02.2023, <https://www.ukrinform.ua/rubric-uarazom/3667167-aponia-vze-peredala-ukraini-259-generatoriv-dla-potreb-energosektoru.html> (доступ: 26.02.2023).
- Японія заборонила експорт технологічної продукції до Росії [Japonia zakazała eksportu produktów technologicznych do Rosji], Економічна Правда, 12.03.2022, <https://www.epravda.com.ua/news/2022/03/12/683838/> (доступ: 05.09.2022).
- Японія заборонить імпорт російського золота з серпня [Japonia zabroni importu rosyjskiego złota od sierpnia], Економічна Правда, 25.07.2022, <https://www.epravda.com.ua/news/2022/07/25/689576/> (доступ: 07.09.2022).
- Японія забороняє інвестиції в РФ та готується до вугільного ембарго попри залежність [Japonia zakazuje inwestycji w Federacji Rosyjskiej i przygotowuje się do embarga na węgiel pomimo uzależnienia], Економічна Правда, 08.04.2022, <https://www.epravda.com.ua/news/2022/04/8/685472/> (доступ: 06.09.2022).
- Японія збільшить допомогу Україні на пів мільярда доларів [Japonia zwiększy pomoc dla Ukrainy o pół miliarda dolarów], Укрінформ, 07.06.2022, <https://www.ukrinform.ua/rubric-uarazom/3501469-aponia-zbilsit-dopomogu-ukraini-na-piv-milarda-dolariv.html> (доступ: 06.09.2022).
- Японія припинила експорт дорогих авто до Росії [Japonia przestała eksportować drogie samochody do Rosji], Економічна Правда, 29.03.2022, <https://www.epravda.com.ua/news/2022/03/29/684844/> (доступ: 05.09.2022).

Японська Kyushu Electric Power відмовиться від закупівель російського вугілля [Japońskie Kyushu Electric Power odmówi zakupu rosyjskiego węgla], Економічна Правда, 10.04.2022, <https://www.epravda.com.ua/news/2022/04/10/685514/> (dostęp: 10.09.2022).

Японська допомога Україні досягла \$1,6 мільярда [Japońska pomoc dla Ukrainy sięgnęła 1,6 miliarda dolarów], Укрінформ, 14.03.2023, <https://www.ukrinform.ua/rubric-uarazom/3682047-aponska-dopomoga-ukraini-dosagla-16-milarda.html> (dostęp: 15.03.2023).

「御署名原本」明治二十二年「勅令第八十七」「交際官並領事費用」例中追加 [Meiji 22, Zarządzenie cesarskie nr 87, dodatki do zarządzenia w sprawie wydatków konsularnych na oficerów towarzyszących], JACAR (アジア「史資料センター」) [Japońskie Centrum Azjatyckich Dokumentów Historycznych], Ref.A03020042100, <https://www.digital.archives.go.jp/das/image/F0000000000000014461> (dostęp: 01.09.2022).

ウクライナの首都等の呼「の」更 [Zmiany w nazwie stolicy Ukrainy, etc.], Ministry of Foreign Affairs of Japan, https://www.mofa.go.jp/mofaj/press/release/press1_000813.html (dostęp: 05.09.2022).

고재남 [Go J. N.], 우크라이나 포로셴코 정부의 외교정책과 주요국 관계 [Polityka zagraniczna ukraińskiego rządu Poroszenki i stosunki z głównymi państwami], 국립외교원 외교안보연구소 [Narodowy Instytut Spraw Zagranicznych i Bezpieczeństwa], Seul 2018.

대한민국 정부와 러시아연방 정부간의 군사기술분야. 방산 및 군수협력에 관한 협정 [Umowa o współpracy w sferze wojskowo-technicznej, przemysłu obronnego i logistyki między Rządem Republiki Korei a Rządem Federacji Rosyjskiej], 12.05.1997, <https://www.law.go.kr/LSW/trtyBInfoP.do?trtySeq=1171> (dostęp: 14.09.2022).

박경은 [Park K. E.], 이재명, ‘우크라 비하’ 논란에 „尹 외교안보관 지적한 것…표현력 부족했다” [Lee Jae-myung pośród kontrowersji dotyczących „poniżania Ukrainy”. Na co zwrócił uwagę Minister Spraw Zagranicznych i Bezpieczeństwa... Brak umiejętności wyrażania siebie], Nate, 27.02.2022, <https://news.nate.com/view/20220227n07736> (dostęp: 13.09.2022).

우크라이나 지명 표기 관련 [Ukraińskie nazwy geograficzne], 외교부 [Ministerstwo Spraw Zagranicznych], 03.03.2022, https://www.mofa.go.kr/www/brd/m_4080/view.do?seq=372146&page=3 (dostęp: 13.09.2022).

우크라이나: „6.25전쟁 살아남은 한국 도움 필요”... 젤렌스키 한국에 무기 지원 요청 [Ukraina: ‘Potrzebujemy pomocy od Korei Południowej, która przeżyła wojnę koreańską’... Zelenski prosi Koreę Południową o pomoc w zakresie broni], BBC News Korea, 11.04.2022, <https://www.bbc.com/korean/news-61063375> (dostęp: 12.09.2022).

- 이 상 근 [Lee S. G.], *고려인 중앙아시아 강제 이주과정 및 정착과정* [*Proces przymusowej migracji i osadnictwa Koreańczyków w Azji Centralnej*], 국사편찬위원회 [Komitet Zbiorów Historii Narodowej], Seul 2003.
- 정회성 [Jeong H. S.], *광주 고려인마을 안착 우크라이나 탈출 동포 600명 넘어서* [*Ponad 600 etnicznych Koreańczyków uciekło z Ukrainy, osiedlając się w wiosce Koryoin w Gwangju*], Yonhap News Agency, 28.08.2022, <https://www.yna.co.kr/view/AKR20220828022500054> (dostęp: 13.09.2022).
- 조경건 [Cho K. G.], 윤석열, 우크라 지지한다며, 화난 쿨' 사진...논란 일자 삭제 [Yoon Suk-yeol usunął kontrowersyjny wpis ze zdjęciem „wścieklej mandarynki”, mówiąc, że popiera Ukrainę], 부산일보, 01.03.2022, <http://mobile.busan.com/view/busan/view.php?code=2022030110523987437> (dostęp: 13.09.2022).
- 한국-우크라이나 관계 [Stosunki koreańsko-ukraińskie], 주우크라이나 대한민국 대사관 [Ambasada Republiki Korei na Ukrainie], 31.05.2021, https://overseas.mofa.go.kr/ua-ko/brd/m_20849/view.do?seq=1-209932&srchFr=&srchTo=&srchWord=&srchTp=&multi_itm_seq=0&itm_seq_1=0&itm_seq_2=0&company_cd=&company_nm= (dostęp: 12.09.2022).